

藏语的话题标记——འི་སྒྲུ་ (ni sgra) *

意西微萨·阿错

(南开大学 中文系, 东京大学 大学院综合文化科)

aacuo@yahoo.com.cn

1. 引言

藏语文法中有一个“འི་སྒྲུ་(ni sgra)”，སྒྲུ་(sgra)的本意是“声”，藏语传统语法用来指称各种语法标志；འི་སྒྲུ་就是“ni 声”、“ni 标志”。འི་སྒྲུ་是个“ཕྱད་རང་དབང་ཅན། (phrad rang dbang can)”亦即自由连接成分，是“མིང་མཐའི་རྗེས་འབྲུག་ལ་སྟོན་མ་དགོས་པའི་ཕྱད་རང་དབང་ཅན། (ming mthavi rjes vjug la ltos ma dgos pavi phad rang dbang can)”，也就是没有形态变化、不需要随着前一音节末尾音素变化的自由连接成分。

“文法根本三十颂”（《ལུང་སྟོན་པ་རྩ་བ་སྤུས་ཅུ་པ་ཞེས་བྱ་བ།》，ལུ་མི་སྟོན་པ་འཇམ་མེས་ཀྱི་སྒྲུ་ལུང་ལྟར་བཤམས་པ།，公元 7 世纪）就有讲 འི་སྒྲུ་的专节：གང་མིང་མཐའི་དང་མཐུན་པ་ཡི། བཞི་པ་ལ་འི་ཞི་སྒྲུ་བ། དགར་ཏང་བརྒན་པའི་ཚོགས་ཏུ་འབྱུང། (gang ming mthav dang mthun pa yi, bzhi pa la ni i sbyar ba, dgar tang bman bavi tshag tu vgyur)，指出 འི་སྒྲུ་在结构上属于自由连接性质，并明确总结 འི་སྒྲུ་在功能上的两种类别，一是 དགར་བ་(dgar ba)“隔离”；一是“བརྒན་བ་(bman pa)”即“强调”。

从 7 世纪图米·桑布扎（ལུ་མི་སྟོན་པ་འཇམ་མེས་ཀྱི་སྒྲུ་ལུང་ལྟར་བཤམས་པ།，又作 ཐོན་མི་སྟོན་པ།）的上述开创性研究，直到后来历代藏语语法学家的著作，对 འི་སྒྲུ་都予以重视。11 世纪进藏的印度学者班智达·密底佳那（བཤེ་ཏུ་སྟོན་པ་འཇམ་མེས་ཀྱི་སྒྲུ་ལུང་ལྟར་བཤམས་པ།，亦即 Smṛitijñānakīrti，藏语译名 བརྒན་པ་ལེ་ཤེས་གཞུང་པ།）在《སྐྱེ་བའི་སྐོ་མཚན་ཆ་རྩ་བ་ཞེས་བྱ་བ།》（语门武器喻）及注释中例举了关于 འི་སྒྲུ་的不同例句，成为后人对 དགར་བ་(隔离)功能加以分类的依据^①。18 世纪语法学大师噶玛司都·确吉迺（ཀམ་མི་ཏུ་ཚམས་གྱི་འབྲུང་གཞུང་པ།）的《ཀམ་མི་ཏུ་ཚམས་གྱི་འབྲུང་གཞུང་པ།》（《司都文法大疏》，1774），在此基础上又把 དགར་བ་分为三种，并在 བརྒན་བ་(强调)中指出 དེས་གཟུང་(确定)、ལ་སྒྲུང་(衬字)等功能。其后，经过历代语法学家的努力，关于 འི་སྒྲུ་功能的描绘，形成 དགར་བ་(隔离)、བརྒན་བ་(强调)、ལ་སྒྲུང་(衬字)等几种大类，各大类又依据语义不同分出若干小类。如其中

* 本文尚属初稿，由于成篇仓促，从材料到分析，舛误之处恐多，恳请各位先生多多指正。文中部分藏文的术语和引文标注了罗马字转写，但为避免繁琐所有藏文例句没有标出。

需要略加说明的是，本文所谓的“话题”，与本次“「主題マーカーと SOV 型言語」研讨会中心议题的“主题”相当。由于本文是由汉语写成、而又为了在日本的研讨会交流（描写对象又为藏语），所以写作时采用“主题”还是“话题”颇伤脑筋。

中日学界，都使用“主题”和“话题”这两个术语。而且表面的看，这两个术语在中日之间似乎可以分别相通对译。在日本，文部科学省《学術用語集·言語学編》（1997, p157、392; p181、395）以“主题”对 theme、以“话题”对 topic；在中国，沈家煊译戴维·克里斯特尔（David Crystal）编《现代语言学词典》（2000, p363-64、359-60），同样译 topic 为“话题”、theme 为“主题”。但是实际使用的情况相当复杂。一方面，同学界内部的使用有分用也有等同，例如在汉语界相当有影响的徐烈炯、刘丹青（1998, p1）劈头就说“话题（topic），又称主题”。另一方面，同类的语言事实在中日学界各有所指，如上述徐烈炯、刘丹青（1998）把日语的“は”作为这种“话题”标记的重要例证。而在日本，“は”往往称为“主题”标志（并同样也可用 topic 对应，例如野田尚史 2003，前言 p3；张麟声 2003, p349）。如此等等。

从本文是用汉语写作这一点，结合汉语学界的使用术语的情况，对于初步事实描写而非理论探讨的本文来说，使用“话题”或者“主题”似应都可以；而且，如果为了利于和日语学界的沟通，采用“主题”术语更好。但这里采用“话题”，仅仅是因为当今汉语学界更习见使用“话题”来讨论同类问题，毕竟本文是用汉语写作的论文。

^① 周炜先生（2000）认为对后世影响很大的《语门》的作者是萨迦班智达·贡嘎坚赞（ས་སྐྱེ་བའི་སྐོ་མཚན་གྱི་སྒྲུ་ལུང་ལྟར་བཤམས་པ།，1182- 1251）：“萨迦班智达·贡嘎坚赞的《语门》（sgra sgovi sa bcaḍ）……弥补了《三十颂》中一些不充分的地方，……对后世的文法学家影响很大。……可以说离开了这部文法著作，司徒要完成他的文法著是比较困难的”（周炜 2000, p6）。这里大概是把萨迦班智达·贡嘎坚赞和班智达·密底佳那弄混淆了；贡嘎坚赞的《སྐྱེ་བའི་སྐོ་མཚན་གྱི་སྒྲུ་ལུང་ལྟར་བཤམས་པ།》（smra sgovi sa bcaḍ，语门章目）只是密底佳那《语门》章节的简短目录，并非自己系统的文法著作，谈不上对后世文法研究的影响。另按“sgra sgovi sa bcaḍ”恐为 smra sgovi sa bcaḍ 之误。

关于 དགས་པ་，根据语句的意义往往又分为 མཚོགས་ཏུ（最优）、དམན་པ་（最劣）、ཐ་དད་པ་（各别）、རིགས་མཐུན་པ་（同类）、རིགས་མི་མཐུན་པ་（异类）等小类。如此等等形成了相当完整的体系。

ཞི་སྟོན་的基本功能，尤其是隔离的功能从今天的视角看来实际上就是提示话题(或曰主题)的功能。称为“隔离”还是“话题”(或主题)很大程度上也许不过是一种术语的差别。因此本文很大程度上也不过是换个名目来初步介绍藏语中 ཞི་སྟོན་的功能。关于 ཞི་སྟོན་功能的分类，大的框架如前所述自古有之，本文仅仅在进一步具体的分类和分析上有所用力，另外特地分析了 ཞི་སྟོན་“对比”功能。

而明确认为 ཞི་སྟོན་是主题标志的，近来也相继有人指出。例如，王志敬(1999)《论藏语主语》、王志敬(2002)《藏汉语法对比》，格桑居冕、格桑央京(སྐལ་བཟང་འབྲུང་མེད། སྐལ་བཟང་དབྱངས་ཅན་2004)《实用藏语语法》等著述都有讨论。尤其是王志敬(2002)对藏语“主题”的讨论有相当多的篇幅，也涉及了作为“主题标志”的 ཞི་。在日本，藏学家稻葉正就在介绍藏族古代文法理论的时候，也提到这个“ཞི་助辭”和日语的“は”相当(尽管没有明确说 ཞི་是主题或话题标志)。他说，“この助辭は、多くの中より選擇し區別して意味を限定し指示する意義用法のあるものといふことができるであろう。邦語の「……は」といふ助辭に相当する”(稻葉正就 1979, p219)。

2. ཞི་སྟོན་的基本功能用法

ཞི་སྟོན་的基本功能是提示话题。另外还有对比、强调和衬字等功能。

ཞི་སྟོན་可以接在一些词和词组以及由它们充当、构成的各种句法成分乃至小句后面，具有突出提示某一部分作为话题，并要求后文对这一话题加以说明的功能。

在提示两个以上事物的时候，ཞི་སྟོན་同时又有表示对比的功能。

ཞི་སྟོན་还可以结合一定的表达形式，对其前面的部分有强调的作用；还可以用在诗歌中，起填充缺字、充当衬音的功能。

作为话题功能的 ཞི་སྟོན་，其所提示的话题往往是语境中的应知、已知事物或者与已知事物相关的信息，在话语和篇章中起着承前启后延续话题的功能。

ཞི་སྟོན་的提示话题的基本功能从古沿用至今。

2.1 提示话题

传统文法中的关于 ཞི་སྟོན་的 དགས་པ་功能应属于提示话题的这个范畴。དགས་པ་一词的基本意义，是隔离、分离；七世纪以来一直用在 ཞི་སྟོན་和 ལས་སྟོན་(nas sgra)等语法标记的语法分析中。如今有人译为“区分”(胡坦, 2002, p414)，有人译为“选择”(稻葉正就 1979, p218)，有人译为“隔离”(格桑居冕、格桑央金, 2000, p210)，有人译为“突出”(周季文、谢后芳 1998, p139)。自从 བཤའི་ཉ་སྟོན་ཉི་རྒྱུ་ན་(密底佳那, 11世纪)举出实例到 ལྷམ་སེ་རུ་ཚས་ཀྱི་འབྲུང་གནས་(噶玛司都, 18世纪)等加以分析以来的各种研究看来，似乎更偏重于揭示 ཞི་སྟོན་的、将某大类中与别的成员不同的对象提示出来的功能。

而 ཞི་སྟོན་用在话题成分后面，把话题部分与说明部隔离开来——从这个意义上看，图米·桑布扎的使用的这个 དགས་པ་(隔离)的含义，倒是与话题标记在话题与说明之间的这种“隔离”效果的正好对应的非常贴切。

传统偈诵体文法三十颂目前最为流行的版本在谈到 ཞི་སྟོན་的功能时的那句偈言(以下藏文例句下的汉语标注中，话题标记“ཞི་ni”用“ni”表出)正好也用了 ཞི་སྟོན་:

(1) ཞི་ཞི་དགས་དང་བཞན་པའི་སྟོན། (དབྱལ་ཚུ་པ་དབྱུངས་ཅན་གྱུ་བ་པའི་དོན་ཅེ། 编, 19世纪末)

ཞི་ni 隔离和强调的声^②

句中的第二个 ཞི་就是话题标记，而第一个 ཞི་则是这句话的话题部分，标记之后的部分

^② 藏语例句下的汉语标注中，除了属格用“的”标记外，其他助词和形态标记一般未加标注。

2.1.3 རི་སྒྲུབ། 使及物动词的受事对象成为话题，例如：

- (13) རྒྱལ་བཀའ་ཚན་ནི། རྣམ་ཐུང་གྱིས་དཀའ་ཁུ་བཀའ་བཀའ་ལ།
 妄自尊大者_{NI} 惩治 来 痊愈 扭转 (敦煌, P.T.1283; 陈践、王尧 2003, p224)
 妄自尊大者呢, 用惩治来驯服.....

上句中, བཀའ་བཀའ་(扭转)是一个及物动词。རྒྱལ་བཀའ་(妄自尊大者)是扭转驯服的对象。

- (14) འདི་ནི་ཕྱེད་པོ་སྲུ་ཞིག་གིས། གཞན་ལྷན་མ་ཚུངས་ལག་ཏུ་བྱིན། (མདོ་མཁར་ཞབས་དང་ཚེ་རིང་དབང་རྒྱལ་ 1720, 西藏人民出版社)
 这_{NI} 做事者 谁 来 少女 你 手中 赐予
 这个呢, 是谁将其赐予少女你的手中?
 (1987, p33)

这句中的 འདི (这), 亦即故事中的情书, 是及物动词 བྱིན་པ (赐予) 的受事对象。

- (15) རྒྱལ་ཚེ་ནི་བཤད་གྱི་མི་འདུག། (据王志敬 2002, p143)
 话_{NI} 说 没有
 话呢没说什么。

2.1.4 རི་སྒྲུབ། 使一些表时间、方位的成分成为话题。

- (16) ཤར་ཕྱོགས་ནི་རྒྱ་འདུག་པ། (唐蕃会盟碑, 公元 823 年, 以下简称“唐蕃”, 东面 18 行)
 东方_{NI} 唐 有
 东方呢是唐(王朝)。

- (17) ད་ནི་དོན་དུ་གཉེར་བ་བྱུང་མེད་ཅིང་ཆེན་ལུས་ལ་ཚན་དན་དང་། ག་ལ་ལྷན་ལའི་དྲི་འབྲུང་ཞིང་.....
 现在_{NI} 追求 女人 宝贝 身上 檀香 和 口中 莲花的 香 发出
 (མདོ་མཁར་ཞབས་དང་ཚེ་རིང་དབང་རྒྱལ་1720, 西藏人民出版社 1987, p13)
 如今呢期盼女宝(转轮王七宝之一), (她)身上发出檀香、口中发出莲花香味。

- (18) ད་ནི་རྗེས་འཇུག་ལ་སློབ་མི་དགོས་པའི་ཚིག་པ་ལྔ་དུག་སྟེ།བཤད་རྒྱུ་ལ། (མཚུན་རབ་འོད་གསལ་ 2003, p215)
 现在_{NI} 后加字 看 不要 的 虚词 纯属 六 讲解
 现在呢讲解纯属不需要看后加字的六个虚词。

2.1.5 动词、小句、命题或者命题的陈述部分做话题

- (19) གསུ་བྱ་བ་ནི། བདག་གིས་བདག་ལ་ལན་བཟབ་སྟེ་.....། (敦煌, P.T.1283, 陈践、王尧 2003, p220)
 讨论 做_{NI} 自己 自己 问答
 讨论呢, 先自问自答。

- (20) ཡོན་པོའི་ཡིད་དང་འབྲུན་བར་མ་བྱས་བ་ནི། ཡོན་པོའི་ཡིན་གྱི་ལེགས་གྱིར་བ་ལོ། (敦煌, P.T.1283, 陈践、王尧 2003, p219)
 偏邪的心 和 一致 不做_{NI} 偏邪 不是的 善的 乐园
 不与偏心的人为伍呢, 是最大的不偏。

- (21) ལྷ་རྣམས་ལས་གཞིང་བཞི་དང་ལྔ་བ་ནི་ཚངས་པའོ། (《སྒྲུ་བའི་སྒྲོ་བ།》, 引自 ཀམ་སེ་ལུ་ 1774, 青海民族出版社, 1982, p88)
 诸神 之中面孔四 拥有者_{NI} 梵天
 诸神中有四个面孔的呢是梵天。

- (22) གོང་དུ་སྤེལ་བ་ནི་ང་ཚོའི་ཉང་གིས་སྲིད་སྐྱོང་དང་རྒྱལ་ཁབ་དར་རྒྱས་གཏོང་བའི་ལས་ལའལ་གསལ་ཆེན་ཨང་དང་པོ་ཡིན།
 发展_{NI} 我们党 执政 和 国家 振兴 的任务 重要 第一 是
 (格桑居冕、格桑央金 2004, p211)
 发展是我党执政兴国的第一要务。

2.1.6 数字序列后用 རི་སྒྲུབ།

- (23) བདག་གི་ཡིད་ལ་.....པ་གཉིས་ཤིག་དྲན་ཏེ། གཞིག་ཏུ་ནི། ཡང་དག་པར་སློང་གཞིག་.....མྱི་དང་བྲལ་བས། ཤིན་ཏུ་ཡང་
 我的心中 两个 想 一_{NI} 真正 同心 人和 离开 极其 又
 ཡིད་ལ་ཆགས། གཉིས་ན།..... (敦煌, P.T.1283, 陈践、王尧 2003, p214)
 心中 牵挂 二

在我心中想着两件事，一呢是离开真正同心的人，极为伤心；二是……

- (24) དེ་རྣམས་པ་ལྔ་ཡོད་དེ། གཞིག་ནི། རྩོད་ཐོན་གྱི། རྩོད་ཐོན་མཚམས་པ་ལོ། གཞིག་ནི། རྩོད་ཐོན་གྱི་ལྷན་སྐྱེལ་པ་ལོ། གཞིག་ནི། རྩོད་ཐོན་གྱི་བྱུང་བ་ཚོམ་མཚོ། བཞིར་ནི། རྩོད་ཐོན་གྱི། ཚང་བྱེད་པ་ལོ། ལྷན་ནི་དང་ཐོན་གྱི་ཞིང་སྤོང་པ་ལོ།
 那些 五 有 一 NI 认真的 脸 额头 寻找 二 NI 认真的 牲畜 发展 三 NI
 认真的 奴仆 役使 四 NI 认真的 买卖 做 五 NI 认真的 地 种

(敦煌, P.T.1283, 陈践、王尧 2003, p238)

这有五种(办法): 一呢是认真地找奥援, 二呢是认真地发展牲畜, 三呢是认真地使用奴仆, 四呢是认真地做买卖, 五是认真地种地。(译文据陈践、王尧 2003, p272)

这种用法, 更具有篇章衔接的意义。从古到今, 数字序列之后用 ཅི་སྟེ། 形成“དང་པོ་ནི་……གཞིག་པ་ནི་…… གསུམ་པ་ནི་…… (一 NI……; 二 NI……; 三 NI……)” 这样的表达方式是普遍的用法, 这里不赘举例句。

2.1.7 一些惯用方式

和“~ཞེས་བྱ་བ་ (zhis bya ba 所谓)”等结合来提示话题, 后文是对话题的陈述。

- (25) དབའ་ཞེས་བྱ་བ་ནི། དགའ་ལ་སྟོགས་པ་ལ། དགའ་བྱུང་དང་ (敦煌文献, P.T.1283, 陈践、王尧 2003, p219)
 英雄 所谓 NI 敌人 之类 勇猛

所谓英雄呢, 是对一切敌人勇猛……

用“ཡོངས་ནི་”表“总而言之”, 在文献中表现为一种惯用方式。

- (26) ཡོངས་ནི་དགོས་པ་ལ་སྟོར་བར་བྱ་བ་གཞིག་གུང་བྱེད། (敦煌, P.T.1283, 陈践、王尧 2003, p215)
 总之 NI 需要 丢失 事情 一 无

总而言之呢, 不会把需要的加以抛弃……

- (27) ཡོངས་ནི། གཞན་ལ་ཕན་ན་ཡུན་དུ། བདག་ལ་ཕན། (同上)
 总之 NI 别人 有利 长久 自己 有利

总而言之呢, 如果对人有利, 对自己永远有利……

2.1.8 ཅི་སྟེ། 不能与各种格标记叠加来单纯表示话题。

ཅི་སྟེ། 可以出现在格标志之后, 但是这时候的 ཅི་སྟེ། 提示主题的功能很弱, 主要用于比较和强调 (详后 § 2.2), 不能单纯表示话题。

比如, ཅི་སྟེ། 不能叠加在作格标记后单纯表示话题, 亦即不能用来提示及物动词的施动者 (亦即作格成分, ergative case), 但是也可以有下面这样的用法:

- (28) ལྷན་ཚེད་སྟེ། དང་། མཚན་འདྲན་པོ་གཞིག་ནི། ལྷན་པ་གཙུག་ལ་ཚུན་ཚད། ལྷན་པོ་ཚེད་ཚེད་ཉན་ནར་བཏེད།
 (人名) 和 (人名) 二 NI (山名) 内侧 密探 而 偷听 派遣

(敦煌, P.T.1287; 陈践、王尧 2003, p123)

娘·增古和嫩·准波二人呢, 在达巴夏如山内侧, 派遣耳目密探。

这句话中, བཏེད་ (派遣) 是个及物动词, 派遣者是“娘·增古”和“农·准波”二人, ཅི་སྟེ། 是在没有标记的施动者之后。但是, 这里的动词和作为话题成分的施动者距离较远、关系松散, 之间还有一个分句。可以说在语义上“娘·增古和农·准波二人”是“派遣”的施事, 但是在句法上未必是这个动词的主语。在句法上可以认为第二个分句中省略了“他们”这样的施动主语。因此这时候的“娘·增古和农·准波二人”是管辖两个分句的话题, 而不是及物动词“派遣”的直接施动主语。

王志敬 (2002) 认为拉萨话中作格标记后可以重叠 ཅི་སྟེ། 以表示主题 (作格标记的五种变体中不变的是-is, 标注中用 is 表示):

- (29) ལྷ་ཕོ་ལྷོ་ལྷོ་ནི་ཞེ་པོ་ཅིག་བཤད་གྱིས། (王志敬 2002, p140)
 扎西 is-NI 非常 说

扎西呀, 大喊大叫的 (译文: 王志敬 2002, p140)

(34) དེའི་ཤར་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནི་རྒྱ་ཆེན་པོའི་ཡུལ།། རུབ་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནི་ཡང་དག་པར་བོད་ཆེན་པོའི་ཡུལ་རྟེ།། (唐蕃, 西左
 彼之东方 全部 ni 大唐 地域 西方 全部 ni 确切 大蕃 的地域 28-31 行)
 以东悉为大唐国境, 以西尽是大蕃境土。(译文为唐蕃碑原文, 西右 3 列。标点为笔者
 所加, 下同)

(35) རྒྱུད་པའི་བཀའ་དྲིན་ནི་རབས་ཁྲིའི་བར་དུ་ཐོབ།། ལྷན་པའི་སྤྲོ་སྐད་ནི་གཉི་ལྷན་སྤེལ་ས་མོ་ཚོག་ཏུ་ཁྱབ་སྒྲེ།། (唐蕃, 西左 55-58 行)
 幸福的 恩情 ni 万代的 之间 获得 称赞 声音ni 日月 达到 足够 遍及
 乐业之恩垂于万代, 称美之声遍于日月所照矣。(唐蕃, 西右 5 列)

又如敦煌文献:

(36) བོད་ཀྱི་སྤྱི་རྒྱུ་རྒྱུ་ནི་ཉེ་མ་དང་འདྲའ།། ལྷན་པའི་སྤྲོ་སྐད་ནི་ཉེ་མ་དང་འདྲའ།། ལྷན་པའི་སྤྲོ་སྐད་ནི་ཉེ་མ་དང་འདྲའ།། ལྷན་པའི་སྤྲོ་སྐད་ནི་ཉེ་མ་དང་འདྲའ།།
 吐蕃 王 ni 日 与 同 唐王 ni 月 与 同 国王 大 同 但是 普天 之下 光 各异
 (敦煌, P.T.1287, 陈践、王尧 2003, p161)
 吐蕃王(悉补野氏)呢如同太阳, 唐王呢如同月亮, 同是大国君主, 但于普天之下
 其光辉所及相去甚远。

对比还可以用于疑问句中, 例如

(37) མྱེད་ཚོས་ནི་གང་།། མྱེད་ཚོས་མ་ཡིན་པ་ནི་གང་།། (敦煌, P.T.1283; 陈践、王尧 2003, p118)
 人的 法 ni 什么 人 法 不是 ni 什么
 做人之道呢是什么, 非人之道呢是什么?

2.2.2 无重叠标记的强调

无重叠标记的强调, 也就是单纯用 རྒྱ་སྤྱི 表强调的用法。关于强调, 传统文法叫做“བརྒྱུ་བ་”, 经典例子是 ཀམ་མེ་ལུ (1774) 的例子:

(38) ལྱོད་ནི་གཉིན་དང་ལྱོད་ནི་བཤེས།། (ཀམ་མེ་ལུ 1774, 见西宁: 青海民族出版社, 1982, p88)
 你 ni 朋友 且 你 ni 知识
 你是朋友你是智慧。

(39) སྤང་བར་བྱ་བ་ནི་སྤང་།། ལྷན་པར་བྱ་བ་ནི་ལྷན།། (ཀམ་མེ་ལུ 1774, 见西宁: 青海民族出版社, 1982, p88)
 抛弃 做 ni 抛弃 掌握 做 ni 掌握
 该抛弃的抛弃, 该掌握的掌握。

强调也往往多采用排比的方式, 可以说也有比较的意味, 不过和 2.2.1 相比, 这种比较、排比带强调的意味很浓, 相应的提示话题的意味很弱。又如:

(40) སློབ་མ་འདྲེ་ཚོ་ལ་ནི་ལོ་རྒྱུ་།། སློབ་མ་ནི་ལོ་རྒྱུ་།། འཚོ་བ་ནི་བཟང་།། སློབ་དཔོན་ནི་མང་།། སློབ་གྲུའི་ཆ་རྒྱུ་ནི་འཛུལ་བ་.....
 学生 这些 年纪 ni 年青 智力 ni 锋利 生活 ni 好 导师 ni 多 学校的条件 ni 齐备
 (མཁྱེན་རབ་འོད་གསལ་ 2003, p215)
 这些学生, 年纪轻、智力好、生活好, 导师多、学校的条件齐备.....

2.2.3 标记重叠性的强调

这种强调也常常用对比、排比的形式。

用在属格标志(主元音为/i/, 标注为“i”)之后的如:

(41) ལྷན་པོ་ཆེན་པོ་གཉིས་ཀྱི་ནི་ཕྱག་རྒྱུ་བཏབ།། སློབ་པོ་གཉིས་ཀྱི་འཛིན་པ་གཉིས་ཀྱི་ལག་ལྷན་ཏུ་བྲིས་རྟེ།། (唐蕃, 西左 73-76)
 大王 二 i-ni 印章 加盖 大臣 登坛 属于 诸位 i-ni 亲笔 书写
 二君之验、证以官印, 登坛之臣、亲署姓名。(唐蕃, 西右 6 列)

用在作格、具格标志(两者标志相同, 这里标注为“is”)之后的如:

(42) ཇམ་འདྲེ་གིས་ནི་ཇམ་ལ་བུ་མང་པོ་ཡོད་པས་ནི་ཇམ་མ་རུས།། གཞན་ཡུལ་མི་དེད་རང་ལ་དཀར་བ་རྣམས་ནི་མ་སྤྲོད་ཚོའི་སྤོང་ཇེ་བ་ལ་ཟེར་མི་ཏུ་
 舅舅 is-ni 叔父 儿子 多 有 作对不敢 其他 同乡 我们 心爱 人们 ni 母子 们 怜悯 不哭
 བ་མི་འདུག། (མངས་རྒྱལ་རྒྱལ་མཚན་ 1488, 转引自格桑居冕、格桑央金 2004, p217)
 没有
 舅舅呢由于叔父儿子多不敢去作对, 其他心向我们的同乡都怜悯我母子, 没有

不哭的。

- (43)དཔོན་ལང་གཉིས། ལྷན་དགེལ་ཆེན་པོས་ནི། འཕྲུལ་ལྷན་ལྷུལ་གྱི་ལེགས་ཤིང་ཅི་ཡང་བསྐྱུང་གྱེ། ལྷགས་ཇེ་ཆེན་པོས་ནི།
 甥 舅 二 深沉 心量宏大 IS-NI 当下 长远 范域 好坏 全都 守护 怜悯 广大 IS-NI
 བཀའ་འདྲིན་གྱིས་དགབ་པ་ལ་ཕྱི་ནང་ལྗེད་པས། (唐蕃, 西左 73-76 行)
 恩惠 覆盖 内外 无

二圣舅甥，浚哲鸿被、晓今永之屯亨；矜愍之情、恩覆其无内外。(唐蕃, 西右 2)

用在位格标志 (统称 la 类标志, 标注为 “LA”) 之后, 如:

- (44) མང་པོ་ཀུན་བདེ་སྐྱིད་པར་བྱ་བ་ལ་ནི་དགོངས་པ་གཅིག་ ཡུན་རིང་པོར་ལེགས་པའི་དོན་ཆེན་པོ་ལ་ནི་བཀའ་གྲོས་མཐུན་ཏེ། ...
 众多 全 平安 做 LA-NI 心思 一 久远 美好的 事情 大 LA-NI 商议 一致
 (唐蕃, 西左 19-21 行)

商议叶同、务令万姓安泰, 所思如一、成久远大喜。(唐蕃, 西右 2 列)

- (45) མྱི་ལ་ལ་མྱི་དགོས་པའི། ཡན་ལག་ལ་ནི་ཞིབ་ཆེད་དགོས་པའི་མདོ་ལ་ནི་ཚིང་བ་ཡང་ཡོད་དོ། (敦煌, P.T.1283, 陈践、王尧
 人有些 不需要的 枝叶 NI 细 而 需要的 关键 NI 粗 又有
 也有人精心于无关紧要的枝末而粗率于重要的关键¹2003, p221)

- (46) མྱི་ལ་ལ་གཞུང་ལ་ནི་ཚིང་ཆེག་ལ་ནི་ཞིབ་པ་ཡོད། (敦煌, P.T.1283, 陈践、王尧 2003, p221)
 人有些 核心 NI 粗 言辞 NI 细腻

有些人论点扼要而论述细腻。

用在从格标志 ལས་, ནས་ (las、nas, 标注为 “AS”) 之后, 如:

- (47) རིགས་རྣམས་ལས་ནི་གདོལ་བའི་རིགས་ཐ་ཆད་དོ། (ཀམ་སི་ཏུ 1774, 西宁: 青海民族出版社, 1982, p87)
 诸种族 AS-NI 旃陀罗 族 低贱。

诸种族中旃陀罗族最低贱。

用在表假设的接续词 ན་ (na, 标注为 “NA”) 之后, 如:

- (48) འདི་ཡང་ཡང་དག་པས། རིག་ན་ནི། ལྷུང་དུ་བྱ་བའི་རིགསོ། (敦煌, P.T.1283; 陈践、王尧 2003, p230)
 这 正确地 领悟 NA-NI 迅速 事情 适宜
 如能正确领悟, 则迅速有益于事业。

2.3 韵律衬字

ནི་སྐྱོད་ 在民谣和诗歌中, 还可以用来做韵律衬字 (ཁ་སྐོང་) 用。为了使得诗句字数相等, 当某个句子字数不够的时候, 用 ནི་ 来补足。还是以三十颂文本为例, 前文提到图米·桑布扎关于 ནི་སྐྱོད་ 的描述诗句本身就用了这样的衬字:

- (49) གང་མིང་མཐའ་དང་མཐུན་པ་ཡི། བཞི་བ་ལ་ནི་མེ་སྐྱུར་བ། དགས་ཏང་བནན་པའི་ཆོག་ཏུ་འགྲུབ། (ལྷ་མི་སྐྱོད་ 著, 7 世纪)
 任何 词尾 与 适宜 第四 NI-e 组合 隔离和 强调 的 辞 成为

与任何词尾都相适宜, 第四 (韵尾) 与 e 元音组合, 成为隔离与强调的助词。

有时候整首诗歌每句中都加上 ནི་ 作衬音, 求得韵律上的齐整, 这古代韵文中相当常见。例如, 敦煌文献中记载噶尔氏反叛的时候, 藏王都松赞普的唱词, 每句六个音节, 第三个音节全是 ནི་:

- (50)བྱ་བུ་ནི་ལུང་རྩུངས་ན། འབངས་ཤིག་ནི་རྗེ་ཅེ་ཅེ། མགས་བུ་ནི་རྗེ་ཅེ་ཅེ། ལྷལ་བ་ནི་འཕུར་དུ་ཅེ། འབངས་ལ་ནི་རྗེ་ཅེ་ཅེ།
 (地名) NI 山谷 小 臣民 一 NI 王 希望 噶尔子 NI 王 希望 蛤蟆 NI 飞 希望 臣民 NI 王 希望
 མཐིང་བྱང་ནི་བྱེན་དུ་འགྲུབ། བ་བོང་ནི་རི་ལ་འདྲིལ། (敦煌文献 P.T.1287, 黄布凡、马德 2000, p250)
 泉水 NI 逆流 将要 大石 NI 向山 滚动

...加布小河谷, 草民欲称王, 噶厮想当王, 蛤蟆想飞天, 平民想成王, 泉水想倒流, 磐石想倒滚... (译文: 黄布凡、马德 2000, p255-6)

这时候, ནི་ 不仅可以出现在任何成分之前。下面这些例子中, ནི་ 位于作格标志 (标注为 IS) 之后 (ཅ “草” 后的 IS 也可以理解为具格。藏语的作格和具格同形):

(51) འབངས་ཀྱིས་ནི་ཐེ་མེ་བྱོ་བཞོལ། རྟ་འོས་ནི་མྱི་མྱི་ཞོན། ཟུང་འོས་ནི་ཚོར་མྱི་གཙང། (敦煌, P.T.1287, 黄布凡、马德 2000, p251-2)

臣民 IS-NI 君不役使 马 IS-NI 人不骑 草 IS-NI 镰不割

民不能役君，马不能骑人，草不能割镰。(译文：黄布凡、马德 2000, p258)

这时候，甚至在一些专用名词之间也可以用 མྱི 分隔开来，上两例所在的同一篇文献中还有这样的唱词：

(52) གང་རིང་ནི་གང་ལུང་ག། ཐང་ལྗ་ནི་ཡ་བུར་མཁུན། གང་མཐོ་ནི་གཤམ་དམའ་ག། ཡར་ལྗ་ནི་ཤམ་པོ་མཁུན།
熟长 NI 熟短 (山名) NI (山名) 知道 熟高 NI 熟低 (山名) NI (山名) 知道

(敦煌文献 P.T.1287, 黄布凡、马德 2000, p251)

塾长塾为短，唐拉雅秀知；... ..塾高塾为低，雅拉香波晓。

(译文：黄布凡、马德 2000, p258)

这里，ཐང་ལྗ་ཡ་བུར་(唐拉雅秀)是山神的名字，但是同一专名中间仍然用衬音 མྱི 隔开，以求全文韵律的整齐一致，ཡར་ལྗ་ཤམ་པོ་(雅拉香波)也是如此。

3. 藏语的话题标记的其他一些表现

3.1 不同性质的 མྱི་མྱི་ 的结合使用，例如：

(53) ཡོང་ནི། ཡ་རབས་ནི། ཇིན་གྱིས་བཞོལ། མ་རབས་ནི། རན་ལུང་གྱིས་བཞོལ་ཞེས་བྱ་མོད་གྱི།

总体 NI 高贵者 NI 恩惠 驱使 下等人 NI 严法 驱使 称为 但是

(敦煌, P.T.1283; 陈践、王尧 2003, p224)

总之呢，可以说缙绅以恩惠应对，奴仆以严法役使，但是... ..

ཡོང་ནི (总之) 这样的篇章中话题连续性的 མྱི，和对比性的 མྱི་མྱི་ 结合使用。

(54) དབའས་དཔྱི་ཚབ་དང། ཚོས་པོང་ནག་ལེང་གཉིས་ནི། བཅོན་པོ་འཇུག་འདྲན་ནོ། ཟུ་བོ་ནི་རབ་དུ་བཏོང་དོ། གྲ་ལ་ནི་དབྱེ་ཅུ་བཏོང་དོ།
(人名) 和 (人名) 二人 NI 赞普的 向导 水 NI 渡口 涉渡 道路 NI 分清 铺设

(敦煌, P.T.1283; 陈践、王尧 2003, p123)

韦·义曹和蔡邦·纳森二人呢，是赞普的向导；遇水于渡口涉渡；探查铺设道路。

这个例子中，既有单纯提示话题的 མྱི་མྱི་，又有表对比的 མྱི་མྱི་。

3.2 分句中的 མྱི་མྱི་

མྱི་མྱི་ 可以出现在部分分句中。

3.2.1 转折关系复句

实际上，前文 3.1 节的例 (53) 中不同性质的两类 མྱི་མྱི་ 都处在用 “མོད་གྱི།” 为标记的转折关系复句中，且是在复句的前一分句中。མྱི་མྱི་ 还可以出现在表转折关系复句的后一分句中：

(55) ཕོ་ཉ་གཅེས་པ་ལས། བཀའ་ཕྱིན་ལྷན་པ་ཏང། དཀོན་ཚོར་བཟང་པོས་ནི། ལྷན་དུ་འབྲུལ་ན། མཇལ་དུ་མྱི་མདྲ་ཆེན་པོ་

使者 派出 书信 相传 财宝 珍贵 NI 持续 往来 NA 大和盟约

གཅོགས་བཅའ་བུ་ལྷ་ལྷ་ཡང་མ་གྲུབ། (唐蕃, 东面左 44-45 行)

结盟 如同也未成就

派出使者、信函相传，珍贵财宝、持续往来；但是没有缔结大和盟约。

句中的接续词 མྱི (na, 用 “NA” 作了标注)，这里起转折作用，前面的 མྱི 是话题标记。

3.2.2 假设关系复句

(56) དེ་ལྟར་ཅུང་ན། བདེ་བ་ནི་འགྲུར་ན། ལེམས། འཇུག་པ་ཐབས་ཆེ་ལྟར་བྱའ། (敦煌文献, P.T.1283; 陈践、王尧 2003, p223)

这样 适宜 NA 和睦 NI 变化 NA 心 一致 方法 如何做

如果这样行事就可求得和睦，(那么) 如何使人齐心呢？

句中的接续词 མྱི (na, 标注为 “NA”) 在这里则表假设，མྱི 所标记的话题在表假设条件复句的前一分句中；མྱི་མྱི་ 也可以出现在表转折关系复句的后一分句中，例如：

- (57) བ་མ་དང་ལྷ་མ་ལ། མི་བྱ་ལྟེང་ན། དེ་ནི་ལྷ་གས་དང་མཚུངས་ཀྱིས། མི་ཞེས་མྱིང་མ་གང་གས་ཤིག། (敦煌文献, P.T.1283; 父母和上师 孝顺不_{NA} 那_{NI}畜生和 等同 人一名不命名¹ [陈践、王尧 2003, p226])
如果不孝顺父母和上师, 那和畜生一样, 仅仅有一个人的名字而已。

3.2.3 顺接关系复句

- (58) ད་ལྟ་མི་དེ་ཚེའི་མདུན་ན་བཤམས་ཡོད་པ་ནི་བཤོད་ལམ་གཉིས་ཡིན་ཏེ། གཅིག་ནི་འཐབ་འགོག་དང་། གཅིག་ནི་མགོ་འདོགས་པ་ཡིན།
现在每个人之前 呈现 有 _{NI} 出路 二 是 _{TE} 一 _{NI} 抗战 和 一 _{NI} 投降 是
(胡书津 1995, p115)

现在摆在每个人面前的出路是两条, 一是抗战, 一是投降。

句中的接续词 ཏེ (te, 用 _{TE} 表示) 这里表顺接。这个复句的两个分句中都出现了 རྟེན་མེད་ 并且性质有所不同。前一分句中的 རྟེན་མེད་ 主要是强调; 后一分句中的 རྟེན་མེད་ 主要是对比。

4. 余论

4.1 需要说明的是, 藏语的话题也可以是没有标记的, 通过置于句首并加以停顿来实现。例如, 当代著名语法学家 མཉེན་རབ་འོད་གསལ་ (2003) 曾指出类似 ཀུན་མཁུ་ (1774) 的一些例句、亦即本文的例 (3) “毗瑟纽 (遍入天) 是诸神中的勇猛者”, 在去掉 རྟེན་མེད་ 后句子仍然是等价的:

- (59) ལྷ་འཇུག་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་བརྒྱུ་ལོད་པའོ། (མཉེན་རབ་འོད་གསལ་ 2003, p216~7)
毗瑟纽 诸神 之中 勇猛者

毗瑟纽 (遍入天) 呢是诸神中的勇猛者。

这时候, 无标记的 ལྷ་འཇུག་ (毗瑟纽) 仍然是话题。

另一方面需要说明的是, 藏语中起提示话题作用的也许也不止 རྟེན་མེད་; 甚至有人认为 འདི་ (这) 和 ཇི་ (那) 这样成分也可能起到同样的作用, 如 མཉེན་རབ་འོད་གསལ་ (2003, p216~7) 认为 འདི་、ཇི་ 也可以表示 དགར་བ་ (隔离) 功能, 并与 རྟེན་མེད་ 等价。

不过 འདི་ (这) 和 ཇི་ (那) 在这里仍然可以看作是指示代词, 用在话题后面也许可以分析为“论元共指式话题”(徐烈炯、刘丹青 1998) 的“共指”成分之类, 还没有虚化为纯粹的话题标记。而 རྟེན་མེད་ 是没有实词意义的纯粹的语法标记, 而且主要的功能就是提示话题, 因而 རྟེན་མེད་ 也是最为典型和常用的话题标志。

另外, 由于学界对于话题概念的界定和具体操作上很难有一致的看法, 所以 རྟེན་མེད་ 的一些具体功能用法是否属于提示话题, 定然是有分歧的。纯粹从话语的角度来说, 藏语中处于句首的各种带有格标志的成分、包括作格成分 (不能通过添接 རྟེན་མེད་ 来话题化), 也可以起到提起或者转换话题的作用, 这时候也不妨看作是一种更“自然”的“无专用话题标记”的话题。那么, 将动词及其他无标记的论元成分移到句首作话题, 也许就是进一步采用移位方式来实现话题化 (topicalization 或 thematization); 而最后, 作为更进一步的手段, 是在各种成分后加上 རྟེན་མེད་ 等来提示话题, 也就是更加显著、用“专用话题标记”来标记的话题化方式。不过, 由于带有格标志的成分和动词的一致性要求严格, 使得这些格成分的辖域难以超出句子之外, 所以提示话题和在篇章中承续话语的功能必然不及 རྟེན་མེད་ 等所标记的各种话题。

4.2 话题标记 རྟེན་མེད་ 与假设标记 ཇི་

日语的话题标记 “は” 和表假设的标记 “ば” 之间在历史语音上有特殊的联系; 汉语中“的话”既可以表假定也可以表话题。同样, 藏语的话题标记 རྟེན་ (ni) 与表假的标记 ཇི་ (na) 之间在语音上也非常相似, 在功能上似乎也有着很微妙的联系。也许在历史来源上也有着特殊的联系, 值得进一步探究。

引用文献:

- 加藤 信 1774《司都文法大疏》(司都文法大疏), 藏译: 藏文大疏(司都文法大疏), 藏译: 藏文大疏(司都文法大疏), 1774年(西宁: 青海民族出版社, 1982)
- 索南群培 2003《钦绕威色选集》(钦绕威色选集), 北京: 中国藏学出版社
- 图米善言 19世纪末, 《图米善言三十颂精要》(图米善言三十颂精要)
- 索南群培 1720《勋努达美的故事》(勋努达美的故事) 藏译: 藏文大疏(勋努达美的故事), 1720年(拉萨: 西藏人民出版社 1987)
- 索南群培 1988《川康牧区行》(川康牧区行) 藏译: 藏文大疏(川康牧区行), 成都: 四川民族出版社
- 索南群培 1488《藏文大疏》(藏文大疏), 藏译: 藏文大疏(藏文大疏), 1488年(拉萨: 西藏人民出版社 1979)
- 戴维·克里斯特尔 (David Crystal) 编、沈家煊译 2000《现代语言学词典》, 北京: 商务印书馆
- 陈践、王尧 2003《吐蕃文献选读》(藏文大疏选读), 成都: 四川出版集团、四川民族出版社
- 格桑居冕、格桑央京 2004《实用藏语语法》(实用藏语语法), 成都: 四川出版集团、四川民族出版社
- 胡书津 1995《简明藏文文法》(简明藏文文法), 昆明: 云南民族出版社
- 黄布凡、马德 2000《敦煌藏文吐蕃史文献译注》(敦煌藏文吐蕃史文献译注), 兰州: 甘肃教育出版社
- 王志敬 1999 论藏语主语, 《西藏大学学报(汉文版)》1期
- 王志敬 2002《藏汉语法对比》(藏汉语法对比), 北京: 民族出版社 (pp127~51)
- 徐烈炯、刘丹青 1998《话题的结构与功能》, 上海教育出版社
- 徐烈炯、刘丹青主编 2003《话题与焦点新论》, 上海教育出版社
- 野田尚史著、张麟声译 2003《日语主题助词“は”与主格助词“が”》, 北京: 人民教育出版社
- 张麟声 2003译者后记, 《日语主题助词“は”与主格助词“が”》, 北京: 人民教育出版社
- 周季文、谢后芳 2003《藏语拉萨话语法》(藏语拉萨话语法), 北京: 民族出版社
- 周炜 2000《<米拉日巴>语法特征及比较》, 北京: 中国藏学出版社
- 稻葉正就 1979《チベット語の古典文法學》, 京都法藏館, 昭和54年1月
- 文部科学省 1997《學術用語集・言語学編》, 東京: 日本學術振興會